dota keliais lygiais. Išskirti 4 (I–IV) kapų horizontai (5 pav.): I kapų horizontas rastas H_{abs} 97,61–97,67 m gylyje, kuriame fiksuoti 2 kapai; II kapų horizontas fiksuotas H_{abs} 97,51–97,57 m gylyje su 2 kapais; III kapų horizontas buvo H_{abs} 97,15–97,42 m gylyje su 5 kapais. IV kapų horizonte (H_{abs} 97,08 m gylyje) išryškėjo 1 kapas. Tyrimų metu paaiškėjo, kad kultūrinis sluoksnis iki 0,90–1 m gylio (H_{abs} 97,70–97,80 m) yra apardytas XIX–XX a. žemės judinimo darbų metu. Jis buvo nuolat perkasamas (XVI?) XVII–XVIII a. laidojant. Fiksuoti mirusieji laidoti aukštielninki (neišsiaiškinta padėtis tik kape 1), dažniausiai orientuoti ŠV–PR kryptimi (kapai 2, 4–10), rečiau Š–P kryptimi (kapai 1 ir 3). Mirusiųjų galvų padėtis dvejopa – tiek ŠV, tiek PR pusėse. Perkasa tirta iki 1,6–1,7 m gylio. Įžemis nebuvo pasiektas.

The Investigation in the Vicinity of the Church of St Anne in Vilnius

In 2020, 3 different-sized trenches (1(A-C) totalling roughly 18.56 m^2) were excavated to a depth of up to 1–1.7 m and a small area surveyed (Fig. 3) prior to utility line construction work at the Church of St Anne (Bernardinų St. 10, Vilnius) (Figs. 1, 2). The investigation revealed a cultural layer up to 1.7 m thick that had formed during the (16th?)/ 17th–20th centuries (Figs. 5, 6). The remains of a late 19th–20th-century structure were discovered at a depth of H_{abs} 98.00–98.40 m (Fig. 4). The cultural layer had been disturbed to a depth of up to 0.9–1 m (H_{abs} 97.70–97.80 m) by 19th–20th-century earthwork. It was also constantly disturbed during the (16th?)/17th–18th centuries by the burial of the dead at a depth of H_{abs} 97.17–97.61, as seen by the discovery of isolated human bones and 10 skeletons (burials 1–10), the majority of the burials having been disturbed (Fig. 7).

Tautvydas Bajarūnas,
Linas Girlevičius

Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia Vilniuje

2020 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais TO atliko žvalgomuosius tyrimus Vilniaus senamiestyje (UK 16076), Augustinų vienuolyno statinių ansamblio (UK 17068) Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčioje (UK 1093) ir jos aplinkoje (Savičiaus g. 15). Numatyta bažnyčią remontuoti ir rekonstruoti: tvarkyti pamatus ir hidroizoliuoti. Taip pat planuojama tvarkyti rūsį. Atkastų mūrų architektūrinius tyrimus atliko architektūros ekspertas R. Zilinskas.

Vilniaus dalyje, kadaise vadintoje „Rusėnų miestu“, esanti Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia pastatyta anksčiau čia stovėjusios Šv. Kozmo ir Damijono cerkvės vietoje. Medinė cerkvė čia minima nuo 1503 m. (*VAA*, f. 1019, ap. 11, b. 4481, p. 34). Po 1655–1661 m. Vilnių nusiaubusios maskvėnų, jų sąjungininkų invazijos ir okupacijos, 1675 m. tiriamojoje teritorijoje įsikūrė vienuoliai augustinai. 1679 m. jie pastatė medinę bažnyčią, kuri sudegė 1742 m. 1746–1768 m. pastatyta mūrinė Švč. Marijos Ramintojos bažnyčia ir ilgasis (R) vienuolyno korpusas. 1833–1842 m. daugumoje vienuolyno pastatų buvo įsikūrusi Vilniaus dvasinė seminarija. Vienuoliams buvo likęs tik ilgasis (R) vienuolyno namas. Vėliau dvasinė seminarija iškelta į Sankt Peterburgą, 1852 m. vienuolynas uždarytas. Šv. Marijos Ramintojos bažnyčia tais pačiais metais perdaryta į Šv. Andriejaus cerkvę. 1918 m. bažnyčia atiteko katalikams, buvo restauruota. Po II Pasaulinio karo ji buvo apleista. 1962 m. bažnyčia pritaikyta sandėliams, 1967 m. pastatas apdarkytas – jame padarytos gelžbetoninės perdangos. Dabar bažnyčia yra veikianti.

1 pav. Perkasoje 1 aptiktas varpas in situ *iš V. T. Abraičio nuotr.*

Fig. 1. The bell discovered in trench 1, in situ, as seen from the W.

Bažnyčios aplinka tyrinėta 2011, 2013, 2014, ir 2015 m. (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 257–259). Projektavimui svarbiausiose vietose buvo ištirtos 5 perkasos, pirmosios dvi – bažnyčios rūsio patalpose.

Perkasa 1 tirta rūsio Š dalyje. Manoma, kad tai seniausia rūsio dalis, statyta XVI a., tačiau nuoseklūs architektūriniai šios patalpos tyrimai archeologinių tyrimų metu dar nebuvo atlikti. Tiriant perkasą 1 siekta nustatyti archeologinę situaciją bei mūrinių konstrukcijų požeminių dalių pavidalą, būklę. Perkasa yra 4,2x3,3 m dydžio (12,2 m^2), ją iš visų pusių (išskyrus V) riboja mūrinės konstrukcijos, kurios lėmė netaisyklingą perkasos formą bei jos tyrimo ypatumus. Nuardžius grindų dangą ir nukasus apie 10 cm storio maišyto žvyro sluoksnį, PR dalyje atkasta vertikaliai padėto ir užkasto varpo viršutinė dalis. Jį atidengus pasimatė išlieti rašmenys kirilica bei graikiškos raidės (1 pav.). Varpas datuojamas XVIII a., jis bažnyčios rūsyje galėjo būti užkastas II Pasaulinio karo metais ar pokariu. Varpas lietas, pagrindinė jo dalis pagaminta iš vario lydinio. Ji įskilusi, viršutinėje dalyje su kilpomis pakabinimui. Varpo pagrindinės dalies aukštis 41,5 cm, skersmuo ties apatine, plačiausiąja dalimi – 41,7 cm. Ši varpo dalis ornamentuota horizontaliomis iškiliomis linijomis ir augaliniu ornamentu. Virš augalinio ornamento yra įrašai kirilica ir simboliais: „РОКУ БОЖОГО Я Ψ M B“. Varpo vidinėje dalyje pritvirtinta geležies lydinio varpo šerdis su dviem kilpomis galuose; ji 31,5 cm ilgio, iki 50 cm skersmens. Perkasoje vyravo supiltinis maišytas įvairiaspalvis žvyringos struktūros gruntas. 30 cm gylyje fiksuota žmogaus kaulų sankaupa; pavienių kaulų aptikta ir iki giliausios tirtos vietos. Tyrimų metu surinkta keraminių, stiklo ir metalo dirbinių, datuojamų XVI–XVIII a. Paminėtina 1753 m. Prūsijos karalystės 6 grašių moneta. Perkasoje 1 pasiekus 1,3–1,4 m gylį griuvo V sienelė, tad įžemį bandyta pasiekti kasiniu, kuris tirtas iki 2,4 m gylio nuo grindų paviršiaus. Kasinio apatinėje dalyje atkastas rusvos spalvos grunto sluoksnis su žmonių kaulais, nenustatytos kilmės sunykusia organika. Perkasos tyrimą teko nutraukti.

Perkasa 2 tirta bažnyčios rūsio patalpoje, esančioje po apside, šios patalpos Š dalyje. Siekta nustatyti archeologinę situaciją šioje pastato vietoje, galimai – atkasti apsidės pamatus. Perkasa 4x2,5 m dydžio. Jos vietoje išlaužus betonines grindis, po žvyringo grunto jų pagrindu atidengtos iš geltonos spalvos 25x12,5x? cm dydžio degto molio plytų suformuotos grindys, datuotos 1918 m. Perkasos PR kampe plytų grindys įdubusios, toje vietoje užverstos nedideliais akmenimis. Tikėtina, kad įdubimas susiformavo po rūsio patalpos grindimis esančio laidojimo rūsio (kriptos) vietoje. Manant, kad plytų grindys gali būti Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios vertingosios savybės, jos neardytos. Dėl šios priežasties įžemis perkasoje nepasiektas. Rekomenduota ateityje, vykstant bažnyčios tvarkybos darbams, išardyti betoni-

nes grindis visoje po bažnyčios apside esančioje rūsio patalpoje ir jas visiškai atidengti.

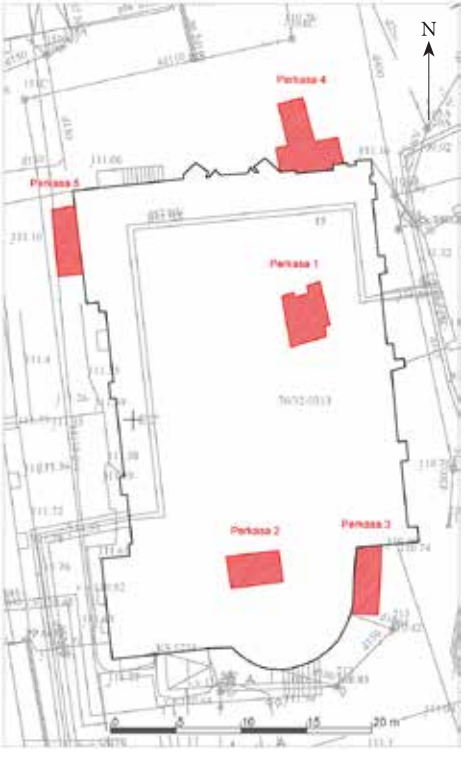
Kitos trys perkasos tirtos bažnyčios pastato išorėje. ***Perkasa 3*** – prie bažnyčios pastato PV dalies. Ji 5x2 m dydžio, glausta prie apsidės ir bažnyčios sienų pamatų. Siekta atkasti pamatus jų techniniam įvertinimui. Kiemo paviršius čia gerokai žemesnis nei aplinkinėje teritorijoje, tikriausiai performuotas tarybiniu laikotarpiu. Perkasoje po 5–25 cm storio asfalto danga atidengtas XX a. II puse datuojamas akmenų grindinys. Tyrimais nustatyta, kad XVIII a. bažnyčios pamato viršus buvo aukščiau žemės paviršiaus iki 75 cm. Atkastieji bažnyčios pamatai yra arkinės konstrukcijos, įrengti daugiau nei 2,3 m gylyje. Įdomu, kad pamatų mūre palikti įgilinimai mūro prijungimui. R. Zilinsko nuomone, tai galėtų reikšti, kad gal buvo sumanyta kitaip statyti bažnyčią. Prie arkinio pamato tirtas perkastas gruntas, kurio dugne, 2,3–2,4 m gylyje atkastas ūkinės duobės dugnas – spėjamas grindinys ir stambaus žvyro įžemis. Jos užpilde aptikta XVI a. pabaiga – XVII a. I puse datuojamų radinių, daugiausia tai keraminių dirbinių šukės. Perkasos 3 P dalyje įžemis pasiektas jau 80 cm gylyje. Nesuardytoje dalyje apatinis ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas (pilka smėlinga žemė) fiksuotas iki 15 cm storio ir datuojamas XIV a. pabaiga – XV a. pradžia. Virš jo buvo 5–10 cm storio molio ir smėlio sluoksnelis, dar aukščiau – iki 40 cm storio XVI a. pabaiga – XVII a. I puse datuojamas tamsiai pilkos spalvos kultūrinio sluoksnio horizontas, sietinas su anksčiau paminėta ūkine duobe.

Perkasa 4 tirta prie bažnyčios pastato pagrindinio Š fasado, netoli bažnyčios ŠR kampo. Šia perkasa siekta išsiaiškinti, ar šioje bažnyčios dalyje esama rūsio. Pradėta tirti stačiakampio plano 5x2 m dydžio perkasa, orientuota V–R kryptimis. Vėliau prie jos Š dalies dviem etapais suformuota 3,3–3,5x2 m dydžio išpjova, tad perkasa tapo „T“ raidės pavidalo, bendro 16,9 m^2 ploto. Perkasoje 4 po 5–15 cm asfalto danga buvo akmenų grindinys, datuojamas XX a. II puse. Nuardžius grindinį ir nukasus supiltos struktūros grunto sluoksnius, 0,25–1 m gylyje visame perkasos plote atkasti mūrai: V perkasos dalyje – istoriniuose planuose pažymėtos tvoros (arkinės galerijos?) liekanos, P dalyje – bažnyčios Š sienos pamatas, kitur apie 1 m gylyje – mūrinė horizontali plokštuma – rūsio (kriptos?) denginys. Siekiant nustatyti mūrinės konstrukcijos pavidalą, paskirtį, ties perkasos 4 Š pakraščio vidurine dalimi pradėta kasti 2x2 m dydžio išpjova. Joje 1,3–1,4 m gylyje atkasta dalis Š kryptimi orientuoto aukštielninkai paguldyto mirusiojo skeleto *kapas 1*. Siekiant atidengti visą skeletą, perkasos 4 išpjova prailginta 1,5 m Š kryptimi. Atidengus visą skeletą paaiškėjo, kad jis galva orientuotas į Š. Mirusysis laidotas aukštielninkas, ištiestas, tik blauzdų ir pėdų kaulai yra gerokai žemiau nei likę skeleto kaulai – šie „susmukę“ į spėjamo rūsio, kriptos statybos perkasimą. Čia buvo palaidotas 25–35 m. amžiaus vyras. Panašiame gylyje aptiktos dar dvi kaulų sankaupos – apardytas *kapas 2*. Jame buvo palaidota 40–49 m. moteris. Mirusioji orientuota galva į V. Pagal istorinius ir ankstesnių archeologinių tyrimų duomenis bei numanomą kiemo paviršiaus lygio kaitą, abu aptikti kapai datuojami XVIII ar XIX a. Ištyrus kapus ir nurinkus kaulus toliau gilintasi tik išpjovos P dalyje, prie aptikto mūro. Čia kapų neberasta. Nustatyta, kad perkasos 4 pagrindinėje dalyje aptiktas mūras (rūsio patalpa ar kripta) mūrytas tokiu pat būdu kaip ir perkasoje 3 atkasti bažnyčios pamatai bei iš bažnyčios rūsio matomi išorinių sienų pamatai – išmūrytas arkinis pamatas, o ertmė po arkos lanku aklinai užmūryta plytomis. Pamato apačia pasiekta 3,4 m

2 pav. Perkasoje 5 aptiktas XVI ar XVII a. mūras iš ŠR. T. Abraičio nuotr.

Fig. 2. The 16th or 17th-century masonry wall discovered in trench 5, as seen from the NE.

□ – 1 ▨ – 2

gylyje nuo kiemo dangos paviršiaus. Giliausioje perkasos dalyje pasiektas ir smėlio įžemis, aukščiausias taškas, kur jis pasiektas, 2,2 m. Archeologinių tyrimų metu perkasoje aptikta XV–XVIII a. datuojamų archeologinių radinių, paminėtini Kazimiero Jogailaičio ir Žygimanto Augusto denarai.

Perkasa 5 tirta prie bažnyčios pastato V fasado. Tirta vieta buvo padengta akmenų grindiniu, datuojamu XX ar net XXI a. Nuardžius grindinį 27 cm (H_{abs} 110,93 m) ir giliau atkastos mūrinės konstrukcijos. Nustatyta, kad čia esama XVI a. ar XVII a. I puse datuojamo mūrinio pastato liekanų – ŠR kampo (2 pav.). Jo Š siena 1,3 m pločio, atkasta dalis 1,7 m ilgio, įgilinimas nenustatytas. Antžeminė mūro dalis įrengta vien iš plytų, rištų kalkių skiediniu, apatinėje dalyje yra ir stambių riedulių. R siena iki 1 m pločio, atkasta dalis 2 m ilgio, mūro įgilinimas taip pat nenustatytas. R sienoje yra lango anga. Perkasos ŠV kampe aptikta spėjamos kolonos liekanų. Atkastasis fragmentas 83x41 cm dydžio, 63 cm aukščio. R. Zilinsko nuomone, tai galėtų būti ir cerkvės liekana. Perkasoje 5 dalinai atkasti bažnyčios pamatai, kurie buvo juostinės konstrukcijos, plytų–akmenų, rištų kalkių skiediniu, mūro. Pamatų apačia tyrimų metu nepasiekta. Įžemio pasiekti taip pat nepavyko, giliausia perkasos vieta – 2,4 m nuo kiemo paviršiaus. Toliau nebesigilinta, tyrimai nutraukti laikantis darbų saugos reikalavimų – aplink esantys mūrai galėjo pasidaryti nestabilūs, griūti. Perkasoje vyravo gana vientisas gruntas – pilka,

3 pav. Archeologinių tyrimų Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčioje ir jos aplinkoje situacijos planas: 1 – bažnyčios pastato kontūras; 2 – tirti plotai. S. Paulausko brėž.

Fig. 3. Situation plan of the archaeological investigation inside the Church of Our Lady of Consolation and in its vicinity: 1 – the outline of the church's building; 2 – excavated areas.

tamsiai pilka žemė su dideliu kiekiu griuvenų. Manome, kad šis sluoksnis suformuotas XVII a. viduryje Vilnių nusiaubusio karo metu arba XVIII a. pabaigoje, statant dabartinę bažnyčią. Perkasoje rasta nedaug archeologinių radinių, dvi retesnės monetos: XV a. Kryžiuočių ordino valstybės šilingas, kaldintas valdant magistrui Pauliui fon Rusdorfui (1422–1441), ir Lenkijos karalystės ternaras, kaldintas valdant Jogailai (1386–1434).

Žvalgomųjų tyrimų metu ištirtas 59 m² plotas (3 pav.). Įžemis buvo 0,8–2,2 m arba didesniame gylyje; jo nepavyko pasiekti visose perkasose. Kultūrinis sluoksnis 0,8–3,4 m storio ir daugiau. Archeologinių tyrimų metu surinkti archeologiniai radiniai perduoti LNM.

The Church of Our Lady of Consolation in Vilnius

In 2020, a field evaluation was conducted inside the Church of the Blessed Virgin Mary of Consolation in Vilnius and in its immediate vicinity. This work was performed in preparation for its repair and reconstruction. This single tower Baroque church, unusual for 18th-century Vilnius architecture, was turned into a warehouse during the Soviet period. 5 trenches (totalling 59 m²) were excavated during the investigation (Fig. 3). Sterile soil lay at a depth of 0.8–2.2 m and deeper. The earliest cultural layer horizons, which were discovered only in trench 3, date to the late 14th–15th centuries. Trench 1 contained an 18th-century bell (Fig. 1) and human bones from disturbed burials but sterile soil was not reached. A fragment of a first half of the 20th-century brick floor was discovered immediately under the surface layer in trench 2 and was left *in situ*. Sterile soil was reached at a depth of 80 cm in the S part of trench 3 and early cultural layer horizons, which had been disturbed by storage pits or other digging, were recorded. This location also revealed the church's arched foundation; the space inside the arch had been bricked up. A small fragment of paving was also found near the lower part of the foundation. In trench 4, a 2 m wide masonry structure, which was of undetermined length underground and had possibly been used for burials, was discovered at a depth of roughly 1 m. Two 18th–19th-century burials were discovered in the trench 4 extension; sterile soil was reached from a depth of 2.2 m. The remains of a fairly well preserved masonry building from the 16th – first half of the 17th century (Fig. 2) as well as 17th or 18th-century fill layers were discovered in trench 5 but sterile soil was not reached.

Justina Dobeikienė,
Aistė Ragauskaitė,
Vida Indrulėnaitė-Šimanauskienė

Kapinės šalia Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios Vilniuje

Vilniuje, Šermukšnių g. 4A vidiniame kieme uždaru būdu klojamo dujotiekio trasoje vykdyti archeologiniai tyrimai. Nuo esamo tinklo iki sklypo ribos prieduobių vietose ištirti 3 2x2 m dydžio šurfai iki įžemio. Bendras plotas 12 m².

Arčiausiai tyrimų vietos Šermukšnių g. 4 sklypo V dalyje 2017 m. N. Dargytė žvalgė 58,6 m² plotą ir fiksavo XX a. suformuotus sluoksnius (*LIIR*, f. 1, b. 8686). 2014 m. S. Rutkovskis Šermukšnių g. žvalgymų metu iki 1–1,6 m fiksavo XX a. II pusėje suformuotus sluoksnius (*LIIR*, f. 1, b. 8686). 1993 m. T. Poška A. Jakšto g. 12 ištyrė 8 m² plotą, kuriame aptikti maišyto grunto sluoksniai be radinių (*LIIR*, f.